

WARTOŚĆ GOSPODARCZA I PRZYRODNICZA EUROPEJSKICH GÓR*

Wiesław Musiał

Akademia Rolnicza w Krakowie

Streszczenie. Góry europejskie mają istotne znaczenie gospodarcze oraz przyrodnicze, zwłaszcza dla liczebności i różnorodności flory i fauny, nazywane są „niedocenionym ekologicznie kręgosłupem Europy”. Pomimo że poszczególne pasma górskie wykazują duże zróżnicowanie geograficzne i przyrodnicze i są położone w krajach o różnej polityce gospodarczej, to jednak tzw. kluczowe kwestie gór są podobne. Najistotniejszym współczesnym problemem europejskich obszarów górskich jest jednak podtrzymanie tkanki demograficznej, która stanowi warunek wyjściowy utrzymania przyrodniczej adekwatności i gospodarczego znaczenia gór.

Słowa kluczowe: obszary górskie Europy, kluczowe wartości gór, problemy demograficzne

WPROWADZENIE I UWAGI METODYCZNE

Obszary górskie pokrywają około 24% powierzchni Ziemi i są terenem zamieszkiwania około 12% populacji całego globu, a szacuje się, że dalsze 14% ludności zamieszkuje w ich bliskim sąsiedztwie. Dużo większy udział niż w partycypacji ilościowej zamieszkującej ludności mają różne formy usług o charakterze gospodarczym i stricte środowiskowym świadczone przez obszary górskie. Należy do nich w szczególności sposób dostarczenie przez góry wody, która dociera z nich do znaczącej części obszarów użytkowanych rolniczo. Ponadto z jej zasobów korzysta przemysł w miejscach oddalonych nawet o setki i tysiące kilometrów od pasm górskich [Mountain Areas... 2004].

Globalne znaczenie gór zostało potwierdzone w 1992 r. na Szczycie Ziemi w Rio de Janeiro, na którym przyjęto dokumenty Agendy 21. Zawarto w niej plan działania podpisany przez przedstawicieli państw i rządów większości krajów świata pt. „Zarządzanie wrażliwymi ekosystemami – zrównoważony rozwój obszarów górskich”. W dokumentach tych, kluczowych dla problemów ekologicznych globu, problem gór umieszczono obok tak ważnych i nagłośnionych kwestii współczesnego świata, jak zmiany klimatu,

* Opracowanie wykonano w ramach tematu badawczego MNiSW nr 1 H02C 09 130

Adres do korespondencji – Corresponding author: Wiesław Musiał, Akademia Rolnicza w Krakowie, Katedra Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa, Al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków, tel. (012) 662 43 54, e-mail: rrmusial@cyf-kr.edu.pl

pustynnienie terenów rolniczych i ograniczanie wycinania lasów. Zwrócono także uwagę na kwestię niewystarczającej wiedzy społeczeństw, państw, rządów i samorządów dotyczącej znaczenia gór i ich specyfiki odnoszącej się do aspektów o charakterze przyrodniczym, gospodarczym i kulturowym. Implikuje to m.in. brak możliwości uzyskania pełnych i porównywalnych danych dotyczących poszczególnych pasm górskich, nawet w obrębie konkretnych gór należących do kilku krajów. Dotyczy to także gór europejskich, chociaż dane statystyczne są tu bardziej dostępne, lepiej opracowane, aktualizowane i zestawione niż np. odnoszące się do kontynentu azjatyckiego czy afrykańskiego [Czudec 2006].

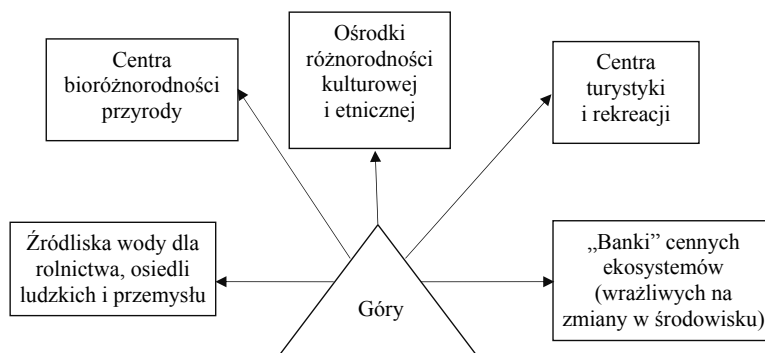
W opracowaniu podjęto najistotniejsze kwestie rozwoju europejskich obszarów górskich, konfrontując jednocześnie polskie spojrzenie na problematykę zrównoważonego rozwoju obszarów górskich z kluczowymi problemami innych krajów i pasm górskich. Opracowanie jest oparte na literaturze przedmiotu i ma charakter analizy dedukcyjnej. Wskazano na wiązanie kwestii gospodarczego rozwoju gór europejskich z ich specyfiką przyrodniczą, w tym z ich cennymi walorami i zasobami przyrodniczymi.

KLUCZOWE WARTOŚCI EUROPEJSKICH GÓR

Pomimo małych rozmiarów w porównaniu z innymi kontynentami, Europa ma wiele łańcuchów górskich, rozmieszczonych na terenie większości krajów. Na północy kontynentu góry występują w Islandii i Skandynawii. Najdalej na południe góry ciągną się wzdłuż północnych brzegów Morza Śródziemnego od Balearów po Cypr i w dużej części Turcji. W zachodniej części kontynentu góry rozciągają się na terenie Portugalii, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii i Islandii. Ural stanowi łańcuch górski najdalej położony na wschód kontynentu europejskiego, a z południowego wschodu granicę stanowi Kaukaz. Najdłuższe łańcuchy górskie położone są w Skandynawii, drugi pod względem wielkości mieści się na Uralu, a trzeci na Kaukazie. W centralnej części Europy rozciągają się najbardziej znane i najczęściej odwiedzane przez turystów Alpy, położone w dominującej części we Francji, Włoszech, w Szwajcarii i Austrii. W Europie istnieje poza tym wiele mniejszych łańcuchów górskich, takich jak: Karpaty, Pireneje, Apeniny, a także wiele niższych i starszych gór rozciągających się od Masywu Centralnego we Francji do Sudetów, a także Góry Dynarskie i Wogezy. Rozciągające się od Arktyki do obszaru Morza Śródziemnego góry w różnych częściach kontynentu charakteryzują się różnymi typami klimatu, od oceanicznego do kontynentalnego. Ważnym czynnikiem w skali lokalnej, decydującym o przyrodzie poszczególnych łańcuchów górskich, a nawet masywów, jest mikroklimat, będący wynikiem różnego położenia względem poziomu morza, ukształtowania fizjograficznego terenu, nachylenia, nasłonecznienia itp. Mikroklimat jest jednym z czynników decydujących o ogromnej różnorodności ekosystemów, w tym także o agrocenozach, historycznie ukształtowanych przez rolnicze użytkowanie ziemi. Ma też wpływ na kwestie liczebności populacji i udział ludności rolniczej oraz atrakcyjność poszczególnych pasm gór i rozwój ich bazy turystycznej.

Europejskie góry mają istotne znaczenie dla liczebności i różnorodności flory i fauny kontynentu, są nazywane „niedocenionym ekologicznie kręgosłupem Europy” [Mountain study... 2004]. Polityka rolna różnych państw, a także Wspólna Polityka Rolna UE, roz-

ciągająca się na obszary górskie i stosująca do nich specyficzne rozwiązania praktyczne, w szczególności skupiają się na rolnictwie i produkcji rolnej. Rolnictwo, rozpatrywane retrospektywnie i współcześnie, stanowi bowiem istotny element ekonomii terenów górskich oraz znacząco wpływa na ich gospodarczą i kulturową tożsamość. Nieco mniej uwagi w polityce gospodarczej poświęca się problemom zasobności terenów w wodę, która wydaje się mieć obecnie największą wartość w skali europejskiej. Woda w górach, pochodząca z podwyższonych opadów śniegu i deszczu (w stosunku do nizin opady są tu 2- i 3-krotnie większe), zasila i inicjuje potoki i rzeki, dostarczając wodę dla rolnictwa, przemysłu i na zapotrzebowanie miast (rys. 1). Górskie wody są także źródłem mocy hydroelektrowni dla wielu części Europy. Hydroelektrownie, stanowiące relatywnie tani i dobrze rozwinięty system pozyskiwania prądu w Alpach, nie są tak dobrze rozwinięte w innych masywach górskich. Pomimo niskich kosztów produkcji energii, niosą jednak wiele zagrożeń współcześnie dostrzeganych, w tym zmiany w ekosystemach, w krajobrazie, uwalnianie osadów, erozje stoków itd.

Rys. 1. Kluczowe wartości gór – niedocenianego ekologicznie kręgośłupa Europy

Źródło: Mountain Areas in Europe. 2004 Nordregio oraz adaptacja Autora.

Zagospodarowanie ziemi w poszczególnych pasmach górskich wykazuje także bardzo duże zróżnicowanie z uwagi na fakt, że na obszarach górskich są regiony, w których występują różne nasilenia funkcji przemysłowych, usługowych, turystycznych i rolniczych. W odniesieniu do rolniczego użytkowania ziemi obserwuje się na terenach całej Europy znaczące zróżnicowanie krajobrazu, które odzwierciedla interakcje człowieka z systemem biofizycznym. Przykładem jest występujące w Skandynawii nasilenie lasów, dobrze rozwinięta hodowla zwierząt i pasterstwo w Alpach i Karpatach. Także na dużej powierzchni Bałkanów ich suche tereny są miejscem wypasu zwierząt.

Europejskie góry mają istotne znaczenie dla ochrony przyrody, stanowiąc centra bioróżnorodności [Bohn 1993]. Ochrona najważniejszych części gór jest prowadzona przez tworzenie parków narodowych, rezerwatów przyrody i innych formalnych i nieformalnych typów obszarów chronionych.

Dwie trzecie opisanej botanicznie europejskiej flory żyje w przeważającej części lub w całości na obszarach górskich, stąd obszary te są tak ważne z punktu widzenia bioróżnorodności [Hopkins 1998]. Wiele europejskich pasm górskich, położonych na południe od Arktyki, zawiera gatunki będące relikdami pochodzącymi z ostatniego zlodowacenia,

które później zastąpił łądólód. Istnienie wielu gatunków dziko żyjących roślin i zwierząt zależy od występowania specyficznych biofizycznych czynników. Niektóre zbiorowiska górskie, a zwłaszcza łąki i pastwiska, podtrzymywane są przez koszenie i wypasanie, a nawet przemienną uprawę płużną. Taka działalność rolnicza – lecz raczej ekstensywna – jest dla istnienia tych zbiorowisk nieodzowna, a porzucenie rolniczego użytkowania oznacza zmniejszenie bioróżnorodności. Żyjące w tych środowiskach (w szczególności w Europie Środkowej i Wschodniej) niektóre gatunki dzikich roślin i zwierząt zagrożone są przez depopulację i zmiany w systemie użytkowania ziemi (ekstensyfikacja), wynikające z dyktatu ekonomii rynkowej. Występują tu także zjawiska odwrotne, odnoszące się głównie do fauny i polegające na wzroście populacji zwierząt w subregionach, w których presja człowieka na środowisko maleje. Spośród 35 gatunków ssaków chronionych dyrektywą habitatową osiem z nich żyje głównie lub wyłącznie w górach [The Biogeographical... 2002].

Europejska różnorodność kulturowa jest także mocno związana z obszarami góorskimi, są one *domem* dla wielu europejskich mniejszości etnicznych z ich docenianą obecnie specyfiką kulturową, językiem, dialektami i tradycjami. W wielu pasmach gór i subregionach różnorodność ta jest *rozcieńczona i spłycona* przez wpływy cywilizacyjne i kulturowe płynące z zewnątrz, a także przez zmniejszenie się lokalnej populacji ludzi, w tym zwłaszcza młodego pokolenia. Depopulacja i migracja młodego pokolenia poza obszary górskie powoduje nie tylko negatywne oddziaływanie na podtrzymanie tożsamości górali, lecz także na to, w jaki sposób rozwija się ich kultura materialna (np. budownictwo), w jaki sposób użytkują ziemię (na jaką skalę i jakie stosują technologie), co uprawiają, z jaką intensywnością i jaką produkują żywność. Jest to ważne współcześnie z uwagi na dużą wagę i stosowanie instytucjonalnych rozwiązań europejskich i krajowych, dotyczących oryginalności i rozpoznawalności dla tworzonych tu produktów regionalnych, mających znaczenie w dywersyfikacji, poprawie jakości i smakowości żywności. Uprawiane tu odmiany roślin i hodowane zwierzęta, często ras zanikowych, lokalnych, mają także ważne znaczenie ekonomiczne nie tylko dla rolników-producentów i łańcuchów marketingowych, lecz także dla całych regionów, czyniąc je *rozpoznawalnymi przy stole*. Prowadzi to do ponownego ekonomicznego i kulturowego odradzania się i bogacenia wielu recesywnych gospodarczo obszarów górskich. Odpowiednie podejście do produkcji i marketingu specyficznych produktów „z gór” może być kluczem dla przyszłości wielu górskich społeczności, gdzie produkcja rolna i leśna pozostaje ważna dla lokalnej ekonomii [Mountain study... 2004].

Turystyka i rekreacja są trzecią kluczową wartością europejskich gór odnoszoną do całego kontynentu, a nawet świata. Wiele aspektów wspomnianego powyżej dziedzictwa kulturowego obejmuje wysokiej jakości żywność i napoje o cechach oryginalności, które mogą być lub są kluczowymi atrakcjami dla ludzi pochodzących z rosnących centrów zurbanizowanych, nieraz nawet odległych od gór. Obszary górskie reprezentują miejsca, *gdzie można uciec*, kiedyś dosłownie, obecnie raczej w przenośni, dają one bowiem ludziom możliwość poznania innego stylu życia, innych wartości i zwyczajów. Pozwalają podziwiać piękno krajobrazu w mniej zmienionym i skażonym środowisku przyrodniczym. Dla ludzi zapracowanych, zmęczonych cywilizacją i zgiełkiem urbanistycznym góry są często miejscem wypoczynku i odnajdywania inspiracji. Dostarczają one także możliwości uczestniczenia w szerokim wachlarzu sportów – od całkiem prostych

i powszechnych (narciarstwo rekreacyjne) do sportów ekstremalnych, w tym takich, dla których warunki mogą być spełnione tylko w górach. Cechą sportów uprawianych w górach, mimo zmian mody i trendów w tym zakresie, jest ich znaczna sezonowość i zwykle relatywnie krótki okres, w którym mogą być uprawiane. Jest to istotne dla przedsiębiorców i społeczeństwa, które inwestuje w ten sektor gospodarki. Stopień rozwoju turystyki w górach Europy różni się znacznie, i to w wielu aspektach. Nawet w małej części łańcucha górskiego na stokach lub w dolinach może być dobrze rozwinięta infrastruktura do jazdy na nartach lub do uprawiania innych sportów, podczas gdy na terenach przyległych udogodnienia te (i warunki) mogą nie istnieć lub być całkiem odmienne. Nawet w Alpach, europejskim centrum turystyki górskiej, odwiedzanych corocznie przez około 100 mln turystów, tylko 10% gmin ma dobrze rozwiniętą infrastrukturę turystyczną, a w 40% turyści pojawiają się incydentalnie. Dla uprawiania turystyki masowej bardzo ważnym staje się rozpoznawalny i podtrzymywany od lat krajobraz, który może zagwarantować koegzystencję lasów, użytków zielonych, a tam, gdzie występują sprzyjające warunki przyrodnicze, także nielicznych gruntów ornych. Z tych względów w niektórych częściach Alp społeczeństwa uzależnione ekonomicznie od turystyki zaczęły wspierać działania o charakterze rolnośrodowiskowym, i to w szerszej skali niż wynikałoby to z atrakcyjności turystycznej i komercyjności konkretnych miejscowości, lecz także w odniesieniu do obszarów sąsiadujących [Bohn 1993].

Kolejną, kluczową cechą obszarów górskich, dostrzeganą i docenianą w górach Europy, jest ich wrażliwość na zmiany środowiska. Odmienność i surowość klimatu, piętra klimatyczne i ukształtowana przez nie piętrowość rozmieszczenia gatunków roślin i zwierząt oznaczają, że nawet relatywnie małe zmiany w klimacie mogą być bardzo istotne dla rolnictwa i leśnictwa oraz powodować nieprzewidywalne następstwa, negatywne gospodarczo. Także zjawiska klimatyczne, wykazujące nasilenie na obszarach górskich, takie jak: podwyższona ilość opadów deszczu i śniegu, długie zimy, nagle zmiany pogody, nawałnice, powodzie, osunięcia ziemi, lawiny itp., powodują różnorodne utrudnienia i zagrożenia dla osad ludzkich i infrastruktury gospodarczej. Prawdopodobieństwo wzrostu częstotliwości zdarzeń ekstremalnych związanych z pogodą oznacza także takie naturalne niebezpieczeństwa, jak pożary lasów i niewypasanych polan i hał. Wrażliwość na zmiany środowiska, w tym klimatu na obszarach górskich, może mieć także negatywne następstwa gospodarcze. Zmiany klimatyczne wywołane zjawiskami globalnymi lub powodowane siedliskowymi zmianami lokalnymi (np. wylesienie subregionu przez huragan) mogą zagrażać obniżaniem atrakcyjności turystycznej, a zmniejszenie ilości opadów śniegu ograniczać długość sezonu narciarskiego. Może to prowadzić do powszechnego zmniejszenia atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej gór na korzyść terenów położonych niżej, co wobec trudnych do wykreowania i szybkiego sfinansowania alternatywnych rozwiązań może zagrażać ekonomicznej stabilności obszarów górskich.

PROBLEMY DEMOGRAFICZNE EUROPEJSKICH GÓR

W Europie ponad 19% ludności zamieszkuje na obszarach górskich, przy czym zróżnicowanie poszczególnych krajów w tym zakresie jest także duże (tab. 1). Prym w tym zakresie wiedzie Szwajcaria, w której 84,2% ludności zamieszkuje tereny zaliczane do

gór. W Słowenii wskaźnik ten wynosi 64,9%, a w Norwegii 63,4%. Niemal połowa populacji Grecji, Austrii i Słowacji (odpowiednio 49,8, 49,6 i 48,6%) zamieszkuje obszary górskie. Na drugim biegunie takiej klasyfikacji są kraje o wyraźnym niedoborze gór (i takie, w których brak jest w ogóle terenów górskich), takie jak np. Belgia, w której tylko 0,8% ludności mieszka w górach i kolejno Luksemburg 1,5%, Irlandia 2,6%. Polska należy do grupy krajów Europy, w których wyrażony jest niedobór obszarów górskich (choćby odniesiony do średniej europejskiej), a góry zamieszkuje tylko 5,8% populacji kraju.

Tabela 1. Ludność zamieszkująca obszary górskie Europy

Kraj	Ludność ogółem	Ludność zamieszkująca obszary górskie	Udział ludności zamieszkującej obszary górskie w ludności ogółem
Ogółem	493 116 714	94 316 416	19,1
Unia Europejska 15	375 982 254	66 789 474	17,8
Austria	8 024 449	3 993 337	49,8
Belgia	10 263 414	83 256	0,8
Dania	5 330 000	–	–
Finlandia	5 194 902	624 184	12,0
Francja	59 921 649	8 577 499	14,3
Niemcy	81 944 737	8 254 700	10,1
Grecja	10 817 789	5 365 931	49,6
Irlandia	3 917 203	101 903	2,6
Włochy	56 095 135	18 267 183	32,6
Luksemburg	439 539	6 787	1,5
Holandia	15 987 076	–	–
Portugalia	10 356 116	2 741 590	26,5
Hiszpania	40 738 016	15 681 826	38,5
Szwecja	8 901 038	615 343	6,9
Wielka Brytania	58 051 191	2 475 935	4,3
Kraje nowo przyjęte i kandydujące	105 343 879	18 540 683	17,6
Bułgaria	7 973 671	3 637 787	45,6
Cypr	690 253	98 995	14,3
Czechy	10 215 299	2 385 905	23,4
Estonia	1 439 200	–	–
Węgry	10 246 939	709 239	6,9
Litwa	3 698 500	–	–
Litwa	2 424 200	–	–
Malta	393 095	–	–
Polska	38 632 453	2 255 261	5,8
Rumunia	22 236 918	5 535 706	24,9
Słowacja	5 401 316	2 624 492	48,6
Słowenia	1 992 035	1 293 298	64,9
Norwegia	4 503 436	2 854 051	63,4
Szwajcaria	7 287 145	6 132 208	84,2

Źródło: EUROSTAT NewCronos data 2000, NSO Malta.

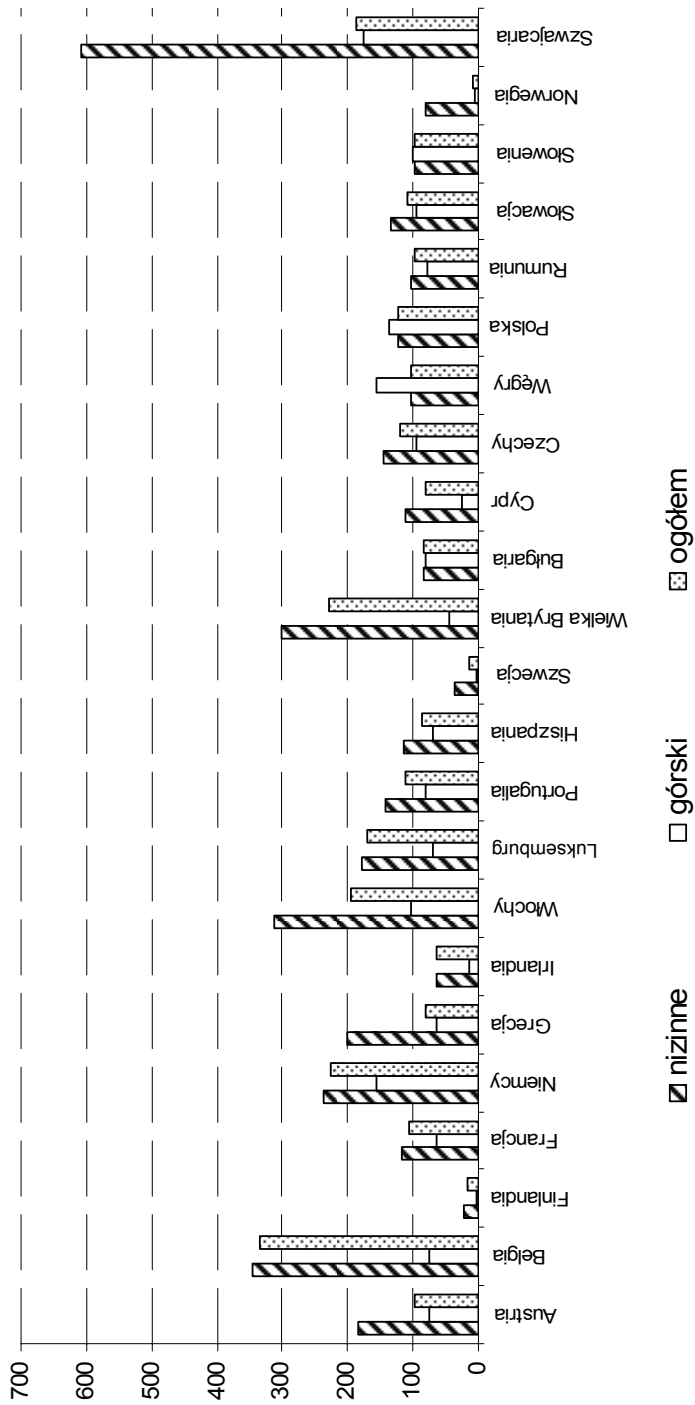
Rozpatrując ranking państw, określony na podstawie udziału obszarów górskich w całkowitej powierzchni danego kraju, oraz analogicznie odnoszony udział ludności *górskiej i niegórskiej*, wyraźnie kształtuje się *elita krajów górskich* (tab. 1). Należą do niej Szwajcaria, Norwegia, Słowenia, Grecja i Austria, a tuż za nimi są Słowacja, Włochy, Bułgaria i Hiszpania.

Góry są z reguły obszarami o słabym pokryciu siatką demograficzną. We wszystkich krajach starych członków UE (piętnastki) oraz w Szwajcarii i Norwegii średnia gęstość zaludnienia obszarów górskich jest niższa aniżeli na terenach nizinnych. W niektórych krajach różnice te są bardzo duże, np. w Wielkiej Brytanii i Szwajcarii wielokrotnie. Całkiem inne relacje występują w trzech nowych krajach członkowskich UE, tj. na Węgrzech, w Polsce i Słowenii, w których relacje te są przeciwne, tzn. obszary górskie są relatywnie bardziej zaludnione aniżeli obszary nizinne i średnio cały kraj. Świadczy to o relatywnej atrakcyjności gospodarczej i demograficznej gór tych krajów, a w odniesieniu do Węgier stan ten wynika również z marginalnych powierzchni, do których odnoszą się statystyki górskie. Na obszarach górskich położone są z reguły najsłabiej zasiedlone gminy Europy. Masywy o najmniejszej gęstości zaludnienia, tj. mniej niż 25 mieszkańców na 1 km² (a nawet poniżej 10 mieszkańców), występują w krajach skandynawskich oraz w Szkocji i Irlandii, a także w Pirenejach francuskich. Inne pasma o gęstości znacznie odbiegającej od średniej krajowej i nieprzekraczającej 50 osób/km² znajdują się na Korsyce, w Masywie Centralnym Alp francuskich, w Pirenejach hiszpańskich oraz w wielu pasmach górskich Bułgarii i Grecji. Duże natężenie zaludnienia (wynoszące powyżej 125 osób/km²) przypada na większość gór Niemiec, Kraj Basków, Katalonię, Sycylię, Jurę Szwajcarską, a także Sudety i Karpaty położone na obszarze Polski (zachodnie części gór).

W niektórych krajach i pasmach górskich obserwowane jest starzenie się populacji ludności miejscowej w wieku powyżej 60 lat. Zjawisko to występuje w sposób wyraźny na Cyprze, gdzie przy średniej krajowej 14,7% populacji w wieku powyżej 60 lat w górach odsetek ten wynosi 23,4%. Podobna sytuacja występuje w Irlandii i Grecji, odpowiednio 15,0 i 18,4% oraz 21,9 i 24,0%. Zupełnie inne zależności dotyczą Austrii i Słowacji, występują tu ujemne różnice udziału ludności w wieku powyżej 60 lat wynoszące około 1% w stosunku do terenów nizinnych.

W górach Europy obserwowane jest również występujące od lat zjawisko ruchów demograficznych, w tym zarówno o charakterze depopulacyjnym, jak też lokalnego lub subregionalnego zagęszczenia ludności (rys. 2). W latach 1991–2001 znaczący lub duży spadek ludności zamieszkującej góry odnotowano w Bułgarii, Finlandii, Norwegii, Portugalii i Szwecji. Największe jednak nasilenie zjawiska depopulacji gór zaobserwowano na Korsyce, Sycylii i w środkowych Apeninach we Włoszech.

Rozpatrując tereny wiejskie jako całość należy stwierdzić, że niemal we wszystkich krajach górskich Europy tempo depopulacji wsi górskich było wyższe niż wsi w ogóle, chociaż i tu zaobserwowano wyjątki. Dotyczą one Anglii (Walii), a w Belgii, Grecji i Szwajcarii poziom wyludnienia się wsi górskich był podobny jak obszarów nizinnych. Przyczyny depopulacji bezpośrednio związane z ujemnym przyrostem naturalnym ludności zamieszkującej góry (więcej zgonów niż urodzin) w ciągu dziesięciolecia w najwyższym stopniu dotyczyły Francji – 10,2%, Norwegii – 10,8%, Włoch – 13,7%, Grecji – 15,0%. W Finlandii, Rumunii i Grecji obszary górskie ulegają „odmłodzeniu”,

Rys. 2. Średnia gęstość zaludnienia w krajach górskich Europy (osób/km²)
 Źródło: Mountain Areas in Europe, 2004 Nordregio.

gdyż urodzenia są tu nawet o 15% częstsze niż zgony. Drugą przyczyną spadku liczby ludności zamieszkującej obszary górskie jest migracja ich mieszkańców poza obszary górskie, głównie do ośrodków miejskich.

PODSUMOWANIE

Kluczowe znaczenie europejskich gór obejmuje zarówno kwestie ekologiczne, jak też i społeczno-ekonomiczne. Góry są cenionymi centrami bioróżnorodności, chociaż ekosystemy środowisk górskich są bardzo wrażliwe na zmiany w środowisku. Stanowią źródła czystej wody, z której korzystają osiedla ludzkie, rolnictwo i przemysł. Zamieszkiwane w większości przez ludność miejscową i przez historycznie spowolnioną dyfuzję cywilizacji są bardzo cenionymi ośrodkami różnorodności etnicznej i kulturowej. Z racji atrakcyjności krajobrazowej, przyrodniczej i ukształtowania terenu predestynującego do uprawiania sportów, zwłaszcza zimowych, są obszarem lokalizacji centrów turystyki i rekreacji. Góry europejskie od lat borykające się z problemami demograficznymi są z reguły obszarami słabiej zaludnionymi. W północnej części Europy należą do obszarów najrzadziej zaludnionych. Największe nasilenie depopulacji gór obejmuje: Korsykę, Sycylię i Apeniny, ale także i wiejskie obszary górskie Bułgarii i Rumunii, Portugalii, Szwecji i Norwegii. W Finlandii, Rumunii i Grecji obszary górskie ulegają odmłodzeniu, co wynika głównie z dodatniego przyrostu naturalnego. Podtrzymywanie silnej tkanki demograficznej jest warunkiem wyjściowym utrzymania przyrodniczej adekwatności i znaczenia gospodarczego gór europejskich.

PIŚMIENNICTWO

- Bohn U., 1993: Natural vegetation of Europe and Turkey. Bundesamt für Naturschutz Bonn.
- Czudec A., 2006: Teoretyczne aspekty rozwoju zrównoważonego, [w:] Odnawialne źródła energii jako element zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Uniwersytet Rzeszowski.
- Eurostat databases and data availability 2002. Institut für Raumplanung Universität Dortmund.
- Mountain Areas in Europe: Analysis of mountain areas in UE member states, acceding and other European countries, 2004 European Commission, Contract Nordregio.
- Mountain study website – report 2004 Nordregio.
- The Biogeographical Regions Map of Europe 2002 European Environment Agency.

ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL VALUE OF EUROPEAN MOUNTAINS

Abstract. Europe has numerous mountain ranges situated in the territories of most countries. European mountains have a key importance for the numbers and diversity of flora and fauna, so they are called the “ecologically underestimated spine of Europe”. Despite the fact that individual mountain ranges reveal high geographical and natural diversification and are situated in countries conducting various economic policies, still so called mountain issues are similar. These comprise maintaining biodiversity, water protection, natural environment protection and creating centers of tourism, recreation and

services. However, the most important current problem of the European mountain areas is preserving demographic substance, which is an initial condition for maintaining environmental adequacy and economic importance of the mountains.

Key words: mountain areas in Europe, key values of mountains, demographic problems

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 20.08.2007